

ТЕРМАЛНЕ ВОДЕ РГОШКЕ БАЊЕ КАО ОСНОВ РАЗВОЈА БАЊСКОГ ТУРИЗМА КЊАЖЕВАЧКОГ КРАЈА

МИКИЦА СИБИНОВИЋ^{1*}, МАРИЈА БЕЛИЋ¹

¹ *Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски тр 3/3, Београд, Србија*

Сажетак: Бањски туризам није адекватно третиран у развојним стратегијама књажевачког краја. Много више пажње посвећује се развоју планинског туризма на Старој планини, са идејом да би сеоски туризам могао да постане значајан извор прихода становништву овог краја. Воде термалног извора, удаљеног свега пет километара од Књажевца, до сада нису коришћене у туристичке сврхе. Предмет овог рада је проучавање потенцијала Ргошке бање у функцији развоја бањског туризма овог краја, са освртом на искуства из Европе.

Кључне речи: туризам, Бањица, Ргошка бања, термоминералне воде

Увод

Минерални, термални и термоминерални извори, добро организоване бање, рекреациони центри и климатска места налазе се широм наше земље, свака са својим специфичним географским условима. Богатство Србије је разноврсност њених минералних, термалних и термоминералних извора који представљају главни потенцијал развоја бањских центара.

Термоминералне воде, и клима као здравствени фактор, основа су коју је потребно плански, систематски и дугорочно истраживати и на прави начин валоризовати. Ргошка бања, као туристички потенцијал, представља велику развојну шансу књажевачког краја, али неопходно је правилно трасирати будуће путеве одрживог развоја. Слично искуствима других европских земаља, туризам и здравство у Ргошкој бањи треба развијати по јединственом концепту који уважава комплементарност бањског лечења и рекреативног туризма.

Схватања већине европских земаља заснивају се на принципу да не треба преуређивати старе бање у нове, него правити нова лечилишта по укусу „новог“ човека, са тежиштем на превенцији болести.

Бањски туризам у Европи

Да би могле да конкуришу на међународном туристичком тржишту, бање у нашој земљи морају уважити искуства других земаља и савремене тенденције у развоју бањских места и утврдити моделе развоја који би уважавали специфичности бања појединачно. На светском тржишту понуда бања се свакодневно динамично

* e-mail: mikicasibinovic@yahoo.com

Рад представља резултат истраживања на пројекту 146010, које финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

развија и обогаћује. Свака бања покушава да пронађе нешто у понуди што ће је издвојити у односу на друге бање и привући већи број посетилаца (Fontanari, M., Kern, A. 2003). У нашој земљи још нисмо достигли тај степен тржишне оријентације.

Иако Србија има изузетне природне предуслове, потребни су план и стратегија развоја да се од српских бања направе лечилишта и центри који ће привући савремене, младе и здраве људе. Развоју бањског туризма у нашој земљи требало би приступити обазриво: резервисати оне просторе и садржаје за које тренутно не постоји јасно и одрживо решење, а развијати и унапређивати оне који засигурно могу достићи савремене стандарде и квалитет како у погледу лечења, релаксације, смештаја и пратећих услуга, тако и у погледу природног и архитектонског амбијента (Живановић, Т. 2006).

Словенија данас има 15 потпуно концептуално нових бања. *Olimia Thermal Spa* у Подчетртку једна је од најпосећенијих словеначких бања у које су инвеститори и власници (углавном државне фирме и фондови) уложили велики новац да би се од некадашњег малог термалног извора направили модеран туристички, здравствени и рекреативни – wellness центар. Подчетртек је једно од двадесет села у којима су до пре петнаестак година постојали само извори термалне воде. Тих двадесет села, после инвестиционог бума подржаног државним планом развоја, данас у своје „терме“ доводи 46% туриста у Словенији. Само Терме Olimia имају годишње 400.000 ноћења, а Терме Čatež 800.000 ноћења.

Француска, као једна од туристички најразвијенијих држава у свету, располаже са преко стотину уређених бањских места, претежно лоцираних у подножјима и нижим деловима атрактивних планинских система (Алпи, Вогези, Пиринеји, Централни Масив), као што су: Divon-le-Ben, Eks-le-Ben, Vichy, Evian, Vittel, Contrexeville, Trianon Palas & Spa и други центри. Основа њиховог пословања заснива се на тржишном наступу и анимирању туристичке клијентеле, која се последњих година односи на анимирање млађих особа путем понуде wellness програма.

Италија обилује термалним и минералним изворима и у начелу се дели на 20 бањских региона, а међу најпосећенијим су бање Тоскане. У туристичкој понуди италијанских бања све су заступљенији конгресни садржаји, са једне стране, док се у бањама које леже на обали мора (посебно у регијама Лигуријска ривијера и Ривијера Ромањола), здравствено-лечилишни садржаји комбинују са купалишно-рекреативним туризмом. У алпском залеђу, у регији Јужни Тирол само у последње 2 године отворено је 15 нових СПА центара, од којих је најатрактивнији у хотелу Гартнер.

Суседна Мађарска има веома успешну стратегију развоја бањског туризма, која се заснива на интегрисању традиционалног бањског туризма са другим облицима туризма. Под програмима „Land of Spas“ („Земља бања“) лечилишна својства термоминералних извора ове државе комбинују се са посетама Будимпешти и другим већим градовима (Јовичић, Д. 2008).

Географски положај Ргошта

Ргоште се налази у централном делу књажевачке општине, на путу Књажевац – Подвис. Атар села износи 850, 44 km². Центар села налази се на надморској висини од 245 m, на 22°13'43'' северне географске ширине и 98°2'12'' источне географске дужине. Село се простире на обе стране Сврљишког Тимока, на удаљености од 5 km југозападно од Књажевца. Већи део атара налази се уз леву обалу Сврљишког Тимока, са источне стране се граничи са атаром града Књажевца и села Жлне, а са северне са селом Глоговац. На северозападу је атар села Васиљ, на западу Орешац и на југу село Понор (Стојадиновић, Б. 1999). Кроз атар села протиче Сврљишки Тимок на дужини од 3 km, правцем запад – исток. Лева обала реке је култивисана и ту се налазе

обрадиве површине (њиве и виногради), а десна обала је под шумом и делимично под воћњацима. Водостај Тимока је променљив и готово сваког пролећа долази до мањих изливања и плављења нижих речних тераса.

Кроз Ргоште пролазе две важне саобраћајнице: регионални пут Књажевац – Ниш и пруга Прахово – Ниш која спада у ред значајнијих пруга у нашој земљи. Она повезује део трансбалканске магистрале са доњим Подунављем и јужним обалама Јадранског мора. Овај изузетно повољан саобраћајно-географски положај знатно је утицао на развој села. Село је удаљено од Београда 287 km, од Ниша 60 km и од Зајечара 45 km.

Геолошке карактеристике

Основну геолошку грађу сеоског атара чине: палеозојски шкриљци, мезозојски кречњаци (период креде) и неогени седименти. Шкриљци се пружају правцем север – југ, ширине 1,5 km и завршавају се на обали Тимока, где их прекривају квартарни и терцијарни слојеви. На косини изнад Ргошта преовлађују палеозојски (карбонски) аргилошисти. Ове метаморфне стене, из групе кристалистих шкриљаца, веома су подложне механичком распадању, лако се леме и прелазе у трошне земљасте масе. Ако су аргилошисти довољно чврсти и плочасти употребљавају се за покривање кровова (Првуловић, Б. 2004).

Мезозојски кречњаци, настали у периоду доње креде, својом слојевитошћу чине косу издигнуту изнад села. Косу изграђују песковити кречњаци који местимично прелазе у пешчаре. Према Сврљишком Тимоку коса је засечена на левој страни и обликује узвишење изнад села, које штрчи изнад терцијарног омотача. Кречњаци настали у периоду Горње креде су просечне ширине 1 km и пружају се у пределу између рудних лежишта Подвиса и Тресибабе. Овај појас састављен је од конгломерата, пешчара, лапорца, глинца, битуминских шкриљаца и угљених слојева. Андензитска жица села одговара андензитском рову који се пружа северно од Тресибабе. Контакт између палеозојских маса и андензита је остварен преко баремског кречњака, који лежи делом преко палеозојских, а делом преко андензитских маса и местимично је укљештен између њих. Источно од овог појаса Горње креде све старије формације су прекривене седиментима терцијарне и квартарне старости. Терцијарни и квартарни седименти допиру до 450 m надморске висине, односно 250 m изнад садашњег корита Тимока (Првуловић, Б. 2004).

На подручју села налазе се налазишта неогених седимената (терцијар, квартар), од којих су најзначајнији слојеви Туфа који леже на лапорцу, на правцу северозапад – југоисток, дужине око 5 km и завршавају се код Ргошке бање у народу познате као Бањица.

Биохемијске особине воде

Са источне стране села, на путу Књажевац – Ргоште, налази се термални извор, Бањица. Термални извор је смештен у морфотектонској целини књажевачке котлине. Бања делимично залази у сутеску Бањичке чуке. Лековита својства Бањице била су позната још у време Римљана. Римско купатило откривено је 1928. године приликом регулисања тока Сврљишког Тимока. На основу археолошких истраживања дошло се до закључка да је купатило било квадратне основе.

У средњем веку је лековито дејство воде било од мањег значаја, али је Бањица зато добила епитет „светог места”. У непосредној близини је саграђена црква, чиме бања постаје манастирско добро. По ослобођењу од Турака термални извор је био запуштен. Тек 1910. године изграђено је камено купатило са једним базеном (Јовановић, С. 1980).

После Првог светског рата образовано је Друштво за истраживање термалних вода и изградњу Ргошке бање (Бањице). Сачињавали су га образовани и имућни људи из Књажевца. Приликом тадашњих истраживања пронађени су нови извори, а старо купатило је затрпано. Ток Сврљишког Тимока је регулисан и удаљен од изворишта. Од 1934. године село Ргоште издавало је експлоатацију бање под годишњи закуп (Ршумовић, Р. 1972). Након изградње купатила са базенима и кадама, који и данас представљају главне бањске објекте, престала је свака организована активност на уређењу и афирмацији бање.

Период након Другог светског рата протекао је у функционалној стагнацији Бањице. Све ове околности допринеле су да је и данас Бањица неафирмисана, са свега неколико пратећих објеката: два купатила, једне угоститељске радње и седам викендица. У непосредној близини термалног извора познатог као „Вир”, на алувијалној равни Сврљишког Тимока, изграђена је стаклена башта, власништво комуналног предузећа „Стандард”. Производи се цвеће и цветни расади, коришћењем бањске воде.

На основу анализе коју је вршила хемијска лабораторија Геоинститута из Београда 1996. године, утврђено је да вода из Ргошке бање има следећи састав:

Ph	7,7	Suvi ostatak – 180 C (mg/l).....	280
Mutnoća (SI-zemlje)	1	Ukupna tvrdoća (dH nem. gradi).....	12,8
Boja (stepeno PI – Co skale) ...	1	Utrošak KMnO4 (mg/l).....	2,1
Elektroprovodljivost (mS-cm).....	380	Temperatura vode (°C).....	30,5
Mineralizacija (mg/l).....	420	Temperatura vazduha (°C).....	22

Makrokomponente

<i>Katjoni</i> (mg/l)	<i>Anjoni</i> (mg/l)		
Ca.....	62,5	OH.....	0
Mg.....	17,6	CO ₂	0
Na.....	6,2	HCO ₃	295
K.....	2,2	Cl.....	17,4
Mn.....	0,01	SO ₄	3,0
Fe.....	0,05	NO ₃	3,4
Ukupno.....	88,5	Ukupno.....	320,8

Slabi elektroliti (mg/l)

SiO ₂	12,1
B.....	0,1
CO ₂	7,2
H ₂ S.....	0,01

Rastvoreni gasovi (mg/l)

O ₂	0,7
N ₂	3

Mikrokomponente

<i>Metali</i> (mg/l)	<i>Nemetali</i> (mg/l)		
Al.....	0,04	(N(NH ₁)).....	0,08
As.....	0,02	(N(NH ₂)).....	0,005
Ba.....	0,0035	P.....	0,04
Cu.....	0,03	F.....	0,02
Zn.....	0,047		
Cr.....	0,03		
Cd.....	0,0002		
Pb.....	0,005		
Se.....	0,0002		
Sr.....	0,22		
Hg.....	0,0001		

Prirodna radioaktivnost

Uran.....	0,0003
Radon.....	< 0,05

Капацитет изворишта одређен је на 40 – 50 l/s са издашношћу од 40,71 s. Ранијим истраживањима термалне воде Бањице су окарактерисане као слабије минералне воде слабих балнеолошких карактеристика, предодређене да се користе за

рекреацију. Овакав хемијски састав указује да је Бањица субтермална бања са температуром воде од 20 - 37°C. Са терапеутског гледишта припада хипотермама. Ово је веома значајно за терапијско коришћење, посебно у случајевима срчаних обољења. Познато је да магнезијум благотворно делује на кардиоваскуларни систем, а у води Бањице садржан је у износу од 17,6 mg/l. Флуор садржан у бањској води у износу од 0,2 mg/l сигуран је заштитник зуба и омогућава чврстину костију. Плитке огреботине по телу брзо зарастају при купању у бањској води, што би могло да се повеже са присуством мангана. Посетиоци долазе најчешће да би се лечили од срчаних обољења, ишијаса, реуметизма и нервних обољења (Сибиновић, М. 2008).

Ако се има у виду повећан степен здравствене самосвести, као и свести о човековој околини, онда је могуће да Ргошка бања постави здравствени туризам као важан темељни правац развоја и своје егзистенције.

Материјална база развоја

У туризму валоризација простора подразумева оцену способности конкретних локалитета да задовоље туристичку потребу. Капацитети за смештај представљају примарни део понуде сваког бањског места, било да се ради о хотелима, одмаралиштима, медицинским стационарима или приватним домаћинствима. Књажевачка општина располаже скромном материјалном базом.

Хотел „Тимок” у Књажевцу, изграђен је 1974. године у оквиру угоститељског предузећа „Бели Тимок”. Хотел има изузетно лепу и повољну локацију. У саставу је највећег парка у Књажевцу, тако да се са његове отворене терасе пружа изванредан поглед на околно зеленило, а преко пута су шеталиште и река. Хотел је у самом центру града, на око 50 метара од Дома културе. Смештајни капацитети су предвиђени за 66 посетиоца, односно располаже са 34 собе, кухињом, рестораном са 120 места, кафаном са 200 места и летњом баштом. Спада у ред хотела високе „Б” категорије. Од 2008. године Хотел је у приватном власништву.

Конак „Барка” налази се на самом излазу из града, на путу Књажевац - Ниш. Удаљен је свега 800 м од термалног извора. Има 24 собе и 4 апартмана. Тренутно располаже са 70 лежаја. У склопу конака је ресторан са око 50 места и још две велике сале (једна располаже капацитетом 400, а друга 700 места).

Базен „Бањица” је градски базен олимпијских димензија 50 x 25 метара. У склопу ове целине је мали базен намењен деци, који се популарно назива „Брчкалиште”, кафана са око 50 места и атрактивни шанк у природном хладу, испод великог ораха, са још око 50 места за седење. Око базена су терени за кошарку, фудбал и одбојку на песку. Испред ограђеног улаза је паркинг за око 100 возила. Базен се налази у непосредној близини термалног извора Ргошке бање, одакле се пуни водом, тако да је вода природно топла, просечне температуре 28,3°C у току лета, што се у потпуности подудара са температуром воде у базенима на Светским првенствима и Олимпијским играма. Овај дар природе користиле су бројне пливачке екипе и репрезентације. Занимљив је податак да је овде лета 2004. године Грчка олимпијска селекција пливача обавила комплетне припреме за Олимпијске игре у Атини исте године. У овом базену су се припремали за велика такмичења и најбољи српски пливачи Милорад Чавић и Нађа Хигл.

Планове будућег развоја требало би усмерити ка изради програма истраживања и туристичке валоризације овог термоминералног извора. Термални извор може да постане доступан туристима на адекватан начин уколико се изврши изградња квалитетне доступне саобраћајнице, опремање локалитета одговарајућим угоститељским, рекреативним, комуналним и другим инфраструктурним објектима,

хортикултурно и пејзажно обликовање простора, развој система ауто сервиса, бензинских пумпи, мењачница, малопродајних објеката и сл.

Веома је значајно направити планове за очување, санацију и унапређење аутохтоних шумских заједница, уређење и повећање парковских и зелених површина поред главних саобраћајница. Све то омогућава више врста туризма са краћим и дужим задржавањем гостију, што условљава остваривање мањих и већих економских ефеката и доприноси развоју друштвено корисних функција.

Промет туриста

Број туриста у општини Књажевац имао је позитиван тренд до рекордне 1988. године, када је регистровано 10.016 туриста. Број посетилаца се касније драстично смањило. На смањене су утицала друштвена, економска и социјална превирања у земљи.

Табела.1. Промет туриста и број ноћења у општини Књажевацу периоду 1987-2007.

Година Year	Број туриста Number of tourists			Остварени број ноћења Nights achieved		
	Укупно total	Домаћи domestic	Страни foreign	Укупно total	Домаћи domestic	Страни foreign
1987.	6541	6337	204	16177	15594	583
1988.	10016	9750	266	34705	34032	673
1989.	8621	8250	371	27900	27218	682
1990.	7484	6900	584	31204	29991	1213
1991.	7375	6879	496	24777	23816	961
1992.	2925	2813	112	9635	9480	155
1993.	2558	2486	72	7611	7497	114
1994.	2186	2051	83	5352	5229	123
1995.	1704	1606	98	4034	3836	198
1999.	1595	1500	95	3651	3536	115
2000.	1071	882	189	1991	1742	249
2001.	2208	1933	275	5423	4634	789
2002.	3338	3043	295	8891	8380	511
2003.	3271	3150	121	8967	8686	281
2006.	6809	6517	292	17213	16607	606
2007.	6036	5267	769	16426	14760	1666

Извор: www.to.knjazevac

Кулминација негативног тренда достигнута је 2000. године када је забележена посета 1.071 туристе, што је пад за 90,7% у односу на 1988. годину и рекордни број туриста. Повећање броја туриста евидентно је за 2005. годину и овај раст би могао да буде значајан импулс развоја туристичке привреде у овом крају, посебно ако се има у виду значајно повећање учешћа страних туриста у 2007. години. Структура гостију у целом посматраном периоду била је непромењена све до 2007. године. Доминантно је учешће домицилног становништва у односу на стране туристе. Најмања посета страних туриста забележена је 1993. године, када су општину Књажевац посетила свега 72 страна госта. Динамици и структури гостију који су посетили Књажевац одговара кретање индикатора просечног броја ноћења

туриста. Просечно задржавање страних туриста износи 2,3 ноћења, док се домаћи гости у просеку задржавају 2,8 дана.

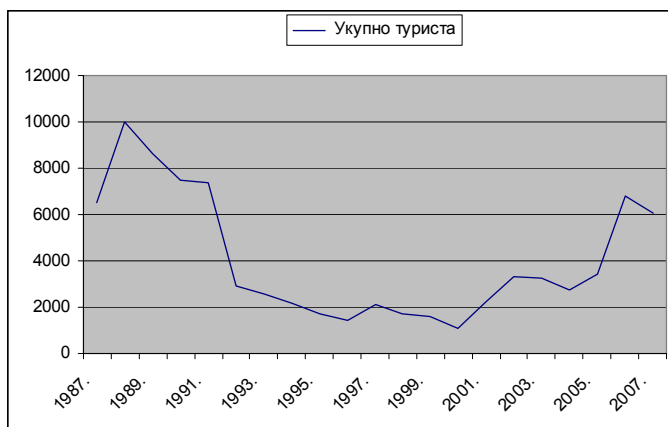

График 1. – Кретање броја туриста од 1987-2007. године

Уз помоћ здравствено-туристичке понуде, као и других облика туризма (конгресни туризам, спортски туризам...) може се прилив гостију у току године у великом проценту стабилизovati, односно може се сезона знатно продужити и тако избалансирати осцилације у боравку гостију (Јовичић, Ж. 22002). Потребно је, такође, обезбедити понуду у оквирима слободног времена и спорта која је независна од временских прилика, као и адекватне културне и забавне манифестације.

Перспективе развоја

Туризам у Србији није на задовољавајућем нивоу, али перспективе везане за бањска места могу се оправдати чињеницом да је бањски туризам облик промета који последњих деценија заузима водеће место у туризму наше земље. Стратегијски приступ развоја бањског туризма омогућава јасније дефинисање поступака који усмеравају развојне циклусе, односно динамику развоја која би требала да обезбеди антиципирање и прилагођавање променама. На основу проучавања перспектива бањског туризма Србије, Д. Јовичић сматра да стратегија развоја бањског туризма, поред комплексности промена које се континуирано дешавају у окружењу, мора уважити следеће принципе: оријентисаност према примени, оријентисаност према систему, вишедимензионалност, интегралност и оријентисаност према вредностима (Јовичић, Д. 2009).

Тржишна специјализација² Ргошке бање, односно концепт развоја прилагођен циљном сегменту, диференцираће у одређеној мери ово бањско место од бања у окружењу (Сокобања, Нишка Бања, Гамзиградска бања) и на тај начин смањити утицај конкуренције на тржишту, а истовремено ће створити услов за повећање туристичке потрошње.

Недовољан обим туристичког промета књажевачког краја у односу на расположиве капацитете и оптималне просторне могућности условљен је ниским процентом учешћа страних туриста у структури укупног туристичког промета. Одсуство страних туриста последица је неадекватног туристичког производа и

² Концепт строго специјализованих и униполарних бањских центара данас се сматра превазиђеним, тако да је овде реч само о тржишној специјализацији у смислу избора циљне групе клијентеле којој ће се понудити туристички производ.

запостављања маркетинга. Мала и недовољна дисперзивна ванпансионска потрошња туриста, из које произилази низак ниво економске ефикасности и профитабилности туристичког производа, као и смањени мултипликовани ефекти туристичке делатности указују да је књажевачкој туристичкој привреди потребан нови, знатно другачији, развојни концепт. Туристичка валоризација термалних вода Ргошке бање, уз квалитетно маркетиншко истраживање, учинила би туристичку понуду овог краја разноврснијом чиме би се прекинуо или знатно ублажио константно негативан тренд пословања туристичко-угоститељских капацитета.

Закључак

Бањски туризам у Србији има дугу традицију, али свега десетак бањских места стекло је тржишну афирмацију. Туристичка валоризација нових бања могла би да буде значајан развојни импулс пасивних крајева. Ргошка бања као сложен природни мотив може да допринесе обогаћењу туристичке понуде књажевачког краја. Основна одлика овог туристичког простора је недовољна искоришћеност рекреативних и природних капацитета ван сезоне због недостатка разноврсних садржаја током целе године. Терапеутско дејство вода Ргошке бање и други природни лековити фактори представљају неискоришћени потенцијал који би допринео стварању услова за попуњавање туристичких капацитета током целе године и подстакао изградњу нових. Лечилишна функција бање у условима оптималне опремљености медицинским садржајима може се континуално развијати током целе године, што није случај у већини бања у Србији.

Савремени трендови развоја бањског туризма у Европи указују на битно обележје које се односи на мултиполарност бањских центара који развијају рекреативне активности, манифестациони туризам, забавно-уметничке садржаје, конгресни туризам и сл. Међународна искуства обликовања интегралне туристичке понуде бања и савремене развојне тенденције треба користити приликом израде стратегије туристичке валоризације Ргошке бање.

Литература

- Живановић, Т. (2006). Бањски туризам - Реалне могућности за (просторни) развој. *Зборник радова „Планирање, уређење и заштита, Бањска и климатска места Србије“ стр. 203-211, Асоцијација просторних планера Србије и Географски факултет Универзитета у Београду, Београд.*
- Јовановић, С. (1980). Археолошка налазишта у књажевачком крају. *Развитак* 4, 6-10.
- Јовичић, Ж. (2002). *Туризам Србије*. Београд: Туристичка штампа.
- Јовичић, Д. (2008). Стање и перспективе бањског туризма у Србији. *Гласник Српског географског друштва*, 88, (4), 3-18.
- Јовичић, Д. (2009). *Туристичка географија Србије*. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду.
- Милошевић, В. (1977). Туризам као привредна грана у Тимочкој крајини. *Развитак* 2, 28-32.
- Првуловић, Б. (2004). *Село настало од бање, Ргоште код Књажевца*. Књажевац: Месна заједница Ргоште.
- Ршумовић, Р. (1972). Књажевачка туристичка регија. *Зборник радова Географског института*, 24, 64-72.
- Сибиновић Микица (2008). *Фактори и фазе економско-географског развоја Књажевца и колине*. Књажевац: Народна Библиотека „Његош”.
- Стојадиновић, Б. (1999). *Књажевац у 1.000 појмова*. Књажевац: Јавно информативно предузеће.
- Тошић, Д. и Невенић, М. (2006). Народне бање - потенцијални туристички центри Србије. *Зборник радова „Планирање, уређење и заштита, Бањска и климатска места Србије“*, Асоцијација просторних планера Србије и Географски факултет Универзитета у Београду, 247-253.
- Association Internationale d'experts Scientifiques du tourisme. (1989). *From traditional spa tourism to modern forms of health tourism*. Budapest: Aiest
- Gosar, A. (2008). The importance of Spa towns for tourism in Eastern Europe. *Spa Symposium „The future of historic spa towns“*.
- Fontanari, M., Kern A. (2003). The „comparative analysis of spas“-an instrument for the re-positioning of spas in the context of competition in spa and health tourism. *Tourism Review*, 58,(3), p.20-28.
- www.to.knjazevac

THERMAL WATER SOURCES OF RGOŠKA SPA AS A BASIS FOR TOURISM DEVELOPMENT OF KNJAŽEVAC AREA

MIKICA SIBINOVIĆ, MARIJA BELIĆ¹

¹ *University of Belgrade - Faculty of Geography, Studentski trg 3/3, Belgrade, Serbia*

Abstract: Spa tourism is not adequately treated in the development strategies of Knjaževac. Much more attention is given to the development of tourism in the mountain Stara Planina, as idea that rural tourism could become an important source of income for the population of this area. Thermal water sources, only five kilometers away from Knjaževac, have not been used for tourist purposes. The goal of this paper is to analyze the potential of Rgoška spa for tourism development in this region, with emphasis on experiences from Europe.

Key words: tourism, Banjica, Rgoška spa, thermal water

Introduction

Thermal and mineral springs, well-organized spas, recreation centers and health sites are found throughout the country, each with its specific geographic conditions. The richness of the diversity of Serbian thermal and mineral sources that constitute a major potential for development of spa centers. Mineral water and air as a health factor are the basis for the planning, systematic, long-term research and properly valorized. Rgoška spa, as well as tourism potential, is a great development opportunity for Knjaževac and local area, but it is necessary to properly lay out future paths for sustainable development. Similar to the experience of other European countries, tourism in Rgoška spa could develop the unique concept that takes into account the complementary of spa treatments and recreational tourism.

Comprehension of most European countries are based on the principle not to rearrange the old to the new spa, but make a new spa to the taste of the "new" man, with a focus on disease prevention.

Spa tourism in Europe

To be able to compete on the international tourist market, spas in our country must take into account experiences of other countries and the contemporary trends in the development of spa towns and establish models of development that would take into account the specificities of individual spa. In the world market spas offer has dynamic developing and enriching every day. Each spa have to find something in stock that will be extracted relative to other spas and attract more visitors (Fontanari, M., Kern, A. 2003). In our country we have not reached that level of market orientation. Although Serbia has excellent natural conditions, but we need a plan and development strategy to make the Serbian spas and spa centers to attract young and healthy people. The development of spa tourism in our country should approach cautiously: they reserve the spaces and facilities, for which there is no clear and viable solution, and develop improve that certainly can achieve contemporary standards and quality in terms of healing, relaxation, accommodation and related services in terms of natural and architectural environment (Živanović, T. 2006).

Slovenia now has 15 fully conceptually new spas. *Olimia Thermal Spa* in Podčetrtek is one of the most popular Slovenian spas in which investors and owners (mostly

* e-mail: mikicasibinovic@yahoo.com

state-owned companies and funds) have invested a lot of money to the former small thermal springs created a modern travel, health and recreation - wellness center. Podčetrtek is one of the twenty villages where up to fifteen years ago there were only sources of thermal water. Twenty of these villages, after the investment boom supported national development plan, now in its "terme" cause 46% of tourists in Slovenia. Olimia has 400.000 nights a year, and 800.000 nights has Terme Catez.

France, one of travel's most developed country in the world, has over a hundred landscaped spa sites, mostly located in the foothills and lower mountain areas of attractive systems (Alps, Vosges, Pyrenees, Massif Central), such as: Divon-le-Ben, Eks-le-Ben, Vichy, Evian, Vittel, Contrexeville, Trianon Palas & Spa, and other centers. The basis of their business is based on market performance and encouraging tourist clientele, which in recent years relates to motivating young people through the wellness programs offer.

Italy is rich with thermal and mineral springs and in general is divided into 20 spa regions. The most visited spa is Tuscany. In the tourist facilities are all Italian spa classlessness convention facilities on the one hand, while at the spas which are located on the coast (especially in the regions Liguria Riviera and Riviera Romanyola) health sanatorium facilities combined with swimming and recreational tourism. In alpine hinterland, in the Alto Adige region only in the last 2 years were opened 15 new spa centers, one of which is the most attractive in the hotel to Gartner.

Hungary has a very successful strategy for tourism, which is based on the integration of traditional spa tourism with other forms of tourism. Under the program, "Land of Spas" sanatorium properties of thermal springs of the country combine with visits to Budapest and other major cities (Jovičić, D. 2008).

Geographical location of village Rgošte

Rgošte is located in the central part of Knjaževac municipality, on the way Knjaževac - Podvis. Village territory is about 850 km². Village center is located at an altitude of 245 m, at 22 ° 13'43" North latitude and 98 ° 2'12" East longitude. Village is situated on both sides of the river Svrljiški Timok, at a distance of 5 km southwest of Knjaževac. Much of the district is located along the left bank of the river Svrljiški Timok, on the eastern side is bordered by the district of town Knjaževac and village Žlne, and the north to the village of Glogovac. In the northwest of the village territory is located village Vasilj, in the west and south are village Orešac and village Ponor (Stojadinović, B. 1999). River Svrljiški Timok flows through the village the length of 3 km, direction west - east. Left bank of the river is cultivated and there are arable land (fields and vineyards), and the right bank is covered by forests and orchards in part. Timok water level is variable and almost every spring there is a small spill and flooding of lower river terrace.

Two important roads pass through Rgošte: regional road Knjaževac - Niš and railway Prahovo - Niš, which is one of the major railroad in the country. It connects the Trans-Balkan highway part of the lower Danube and the southern shores of the Adriatic Sea. This favorable geographical position has greatly influenced the development of the village. The village is situated 287 km from Belgrade, than 60 km from Niš and 45 km from Zaječar.

Geological structure

The basic geological structure of the rural territory include: Paleozoic schist, Mesozoic limestone (chalk period), and Neocene sediments. Shale to provide direction north - south, 1.5 km wide and end on the shores of river Timok, where they cover the quaternary and tertiary layers. These metamorphic rocks from the group of crystalline schist are subject

to mechanical disintegration, it is easy to break and change into crumbling estate (Prvulović, B. 2004).

Mesozoic limestone from the lower Cretaceous period, are elevated above the village. Limestone is built in places beyond the sands. According river Svrljiški Timok landscape is notched on the left side and forms rise above the village, which juts out above the tertiary layer. Limestone formed during the Upper Cretaceous, the average width of 1 km, are located in the area between Podvis and Tresibaba. This belt is composed of conglomerate, sandstone, shale and coal layers. Andesitic wire corresponds to the village trench which extends north from Tresibaba. Contact between the masses was achieved through limestone, which lies partly over Paleozoic, and partly through andesitic mass and places between them. East of this belt of Upper Cretaceous formations of all ages are covered with sediments of tertiary and quaternary age. Tertiary and quaternary sediments reach up to 450 m above sea level and 250 m above the present riverbed Timok (Prvulovic, B. 2004).

In the area of the village there are finds sediments (Tertiary, Quaternary), the most significant layers on the direction of northwest - southeast, about 5 km in length at Rgoška spa in the nation known as Banjica.

Biochemical characteristics of water

On the east side of the village, on the road Knjaževac - Rgošte, there is a thermal source, Banjica. Thermal source is located in the valley area. Banjica medicinal properties were known at the time of the Romans. Roman bath discovered in 1928th, in regulating the flow of river Svrljiški Timok. Based on archaeological research scientists concluded that the bathroom had a square base.

In the Middle Ages, the healing effect of water was of big importance, because Banjica received the epithet "holy places". Near here the church was built, and spa became the monastery goodness. After the liberation from the Turks thermal source has been neglected. Only in 1910th, the bathroom was built in stone with a swimming pool (Jovanović, S. 1980).

After World War I was established a Society for research of thermal water and construction Rgoška spa (Banjica). It consisted of educated and wealthy people from Knjaževac town. During the research was found new sources, and the old bathroom was buried. Stream of river Svrljiški Timok is regulated and away from the source. Since 1934th, the village Rgošte rented the spa under an annual lease (Ršumović, R. 1972). After building the bathroom with pools and hot tubs, which still represent the main spa facilities, no longer held any activity on the organization and promotion of the spa. Period after World War II was conducted in the functional stagnation Banjica. All these circumstances contributed that Banjica is not affirmed today, with a few accompanying objects, two bathrooms, a catering shop and seven cottages. In the immediate vicinity of thermal springs known as the "Weir", the plane near river Svrljiški Timok, conservatory was built, owned utility company "Standard". The products are flowers and flower seedlings, using the spa water.

Based on the analysis carried by the chemical laboratory of Geoinstitut from Belgrade 1996th, it was determined that water from Rgoška Spa has the following composition.

The capacity of the spring was determined at 40-50 l/s. Earlier studies of the Banjica thermal water are characterized as a weaker mineral water with spa characteristics, destined to be used for recreational activities. This chemical composition indicates the thermal spa water with a temperature of 20-37 ° C. From therapeutic point of view belongs hypothermal. This is very important for therapeutic use, especially in cases of heart disease.

It is known that magnesium has a beneficial effect on the cardiovascular system, and in the water of Banjica spa is contained in an amount of 17.6 mg/l. Fluoride contained in the spa water in an amount of 0.2 mg/l is a safe protector of teeth and bone strength allows. Shallow scratches on body heal quickly after swimming in the spa water, which could be linked to the presence of manganese. Visitors often come to be healed of heart disease, sciatica, and nerve diseases rheumatism (Sibinović, M. 2008).

If one bears in mind the increased level of health awareness, and awareness of the environment, it is possible to set Rgoška spa health tourism as an important basic direction of development and its existence.

Touristic infrastructure

The valorization of tourism skills assessment includes specific sites to meet tourist needs. Accommodate capacity are the primary part of the offer of each spa, whether that are hotels, resorts, medical-patient or private households. Knjaževac municipality has a specific infrastructure.

Hotel Timok in Knjaževac was built in 1974th, as the hotel business of White Timok Company. Hotel has a very beautiful and favorable location. As part of the largest park in Knjazevac, open terrace offers superb views of the surrounding greenery, and across the promenade and river. The hotel is in the center of town, 50 meters from the Cultural Center. Accommodation facilities are provided for 66 visitors, with 34 rooms, a kitchen, restaurant with 120 seats, café with 200 seats and summer garden. The hotel is one of the high "B" categories. Since 2008th, the hotel is privately owned.

Konak "Barka" is situated on the outskirts of the city, on the road Knjaževac - Niš. It is only 800 m from thermal sources. Konak has 24 bedrooms and 4 suites. As part of the dormitory is a restaurant with about 50 seats and two large halls (one has a capacity of 400, and another 700 seats).

Pool Banjica is the city's Olympic-size swimming pool 50 x 25 m, and within these units is also a small pool for children, which is popularly called "Brčkalište", coffee with about 50 seats and an attractive bar in a natural shade, beneath a large walnut, with about 50 more seats. Around the pool are courts for basketball, soccer and beach volleyball. In front of the fenced entrance is the parking for 100 vehicles. The pool is located near the thermal springs Rgoška spa, so the water is naturally warm, average temperature 28.3 ° C in the summer, which exactly matches the temperature of water in the pool at the World Championships and Olympic Games. This gift of nature is used by a number of teams and swimming teams. Interesting is the fact that Greek Olympic swimmers selection performed a complete preparations for the Olympic Games in Athens in this pool in the year of 2004th. In this pool were preparing for big competitions and the best Serbian swimmer Milorad Čavić and Nadia Higl.

The plans for future development should be directed towards the development of research and tourist valorization of thermal sources. Thermal source may become accessible to tourists in an adequate way if made available to road construction quality, equipment, appropriate sites catering, recreation, utilities and other infrastructural facilities, horticultural and landscape design space, the development of auto services, gas stations, currency exchange, retail stores etc. It is very important to make plans for the preservation, restoration and promotion of indigenous forest communities, the organization and increase park and green area near the main road. All this enables more types of tourism, with shorter and longer retention of guests, which is conditioned by the realization of smaller and larger economic effects and contributes to the development of a socially useful function.

Tourist traffic

The number of tourists in the Knjaževac municipality had a positive trend to record in 1988th, year, when 10.016 visitors were registered. The number of visitors was later drastically decreased.

Table1. Transportation of tourists and nights during the period 1987th - 2007th, in Knjaževac municipality

Source: www.to.knjazevac

The culmination of the negative trend has reached the 2000th, when the visit was recorded 1071 visitors, a drop of 90.7% compared to the 1988th, and a record number of tourists. Increasing number of tourists is evident for 2005th year, and this growth could be an impetus for the development of tourist industry in this area, especially if one bears in mind the significant increase in participation of foreign tourists in 2007th. Structure of guests throughout the reporting period was the same all by 2007th year. The dominant share of the domestic population is in relation to foreign tourists. Dynamics and structure of guests corresponding movement of the indicator of the average number of tourists overnights. The average retention of foreign visitors is 2.3 overnights while domestic visitors averaged 2.8 days remain.

Graph 1. Number of tourists from 1987th, to 2007th in Knjaževac municipality

With the help of health-tourism and other forms of tourism (congress tourism, sports tourism) is the inflow of visitors during the year a large percentage of stabilized, and can significantly extend the season and thus balance of the fluctuations in the guest room (Jovičić, Ž. 2002). It is necessary to provide the offer in terms of leisure and sport, which is independent of weather conditions, and appropriate cultural and entertainment events.

Development perspective

Tourism in Serbia is satisfactory, but the prospects for spa-related sites can be justified by the fact that the form of spa tourism in recent decade's traffic occupies a leading position in tourism in our country. Strategic approach to the development of spa tourism provides a clearer definition of procedures that guide the development cycle, and the dynamics of development that should provide anticipate and adjust to change. Based on the study of spa tourism perspective of Serbia, D. Jovičić believes that the strategy of development of spa tourism, besides the complexity of the changes that are continually occurring in the environment, must take into account the following principles: orientation towards the application, orientation to the system, more dimension approach, integrity, and orientation towards values (Jovičić, D. 2009).

Market specialization of Rgoška spa, and the concept of development adapted to the target segment, could differenced this spa in place of the environment (Soko Banja, Niška Banja, Gamzigradska Banja) and thus reduce the impact of competition on the market, and at the same time will create condition for increasing tourist consumption. Insufficient volume of tourist traffic in Knjazevac area to the available capacities and optimal spatial features is caused by the low percentage of participation of foreign tourists in the structure of the total tourist traffic. The absence of foreign tourists is a consequence of inadequate tourism product and marketing neglect. Small and insufficient dispersive additional spending of tourists, from which derives a low level of economic efficiency and profitability of tourism products, and reduced the effects of tourist activities indicate that local tourism industry needs a new, different concept of substantially development. Tourist valorization of Rgoška Spa thermal water, with high quality marketing research, has made

an offer to travel in this region is diverse, which would break or significantly lessen the constant negative trend in business tourism.

Conclusion

Spa tourism in Serbia has a long tradition, but only ten of the spa market has gained recognition. Tourist valorization of new spa could be a significant development momentum over the passive. Rgoška spa motif as the natural wealth complex can contribute to tourism in Knjazevac area. The main feature of the tourist space is insufficient use of recreational facilities and natural off-season due to a lack of diverse content throughout the year. Therapeutic effects of Rgoška spa water and other natural healing factors are the untapped potential to contribute to creating the conditions for completing the tourist facilities throughout the year and encourage construction of new ones. Sanatorium spa features in optimal conditions with medical equipment facilities can be continually developed throughout the year, unlike in most of the spas in Serbia. Modern trends of development of spa tourism in Europe indicate the important characteristic that refers to the multipolarity of spa centers that develop recreational activities, manifestation tourism, entertainment and arts facilities, congress tourism, etc. International experience designing integrated spa tourism and modern development trends should be used for developing strategy of Rgoška spa.

References

See References on page 340